

INTERJÚ

LÉNÁRD KATA INTERJÚJA JANE MCADAM FREUDDAL

Szia, kedves Feri,

valamikor tavasszal jött a kérés, hogy 60. születésnapodra írjunk valamit a pszichoanalízis jelenlegi helyzetéről, érvényességéről, tudományos, terápiás státuszáról. Én akkor már Londonban voltam, az Anna Freud Intézetben, amely – jól tudod Te is – a Freud Múzeum utcájában, az azzal szembeni házban van. Amikor átmentem a Freud Múzeumba, megláttam egy hölgyet, egy szobrászt, amint éppen egy szobrot, egy fejet készített. Mivel tetszett, ahogy dolgozott, beszédbe elegedtünk. Kiderült, hogy ő Jane McAdam Freud, Sigmund Freud dédunokája, Lucian Freud és Katherine McAdam lánya, szobrász, aki minden pénteken a Freud Múzeumban dolgozik. A Freud Múzeumba amúgy is szeretek járni, többek közt azért, mert – épp Neked köszönhetően – egy Ferencziről szóló konferencia kapcsán együtt ismertünk meg néhány kedves ott dolgozó embert. Jane-nel így többször találkoztunk, sokat beszélgettünk. Kiderült, hogy egy kiállításra készül, amely szeptemberben nyílik a Freud Múzeumban, Freud 150. évfordulójáról szóló ünneppsorozat keretében.

A pszichoanalitikus újságok, helyek, terek idén a 150. évfordulóval foglalkoznak, a pszichoanalízis helyzetével, szerepével kapcsolatos kérdések, elgondolások lengik be őket. Szóval Freud 150. és a Te 60. születésnapod, születésnapodra való készülődés egybeesik... véletlenül...

Így hirtelen eszembe jutott, talán érdekesebb lesz, ha a pszichoanalízis tudományos státuszáról szóló írás helyett, inkább Jane-nel készítek egy interjút, hiszen itt éppen erről van szó: Egy dédunoka – bizonyos értelemben örökös –, aki 2006 tavaszán, itt és most a Freud Múzeumban alkot, és – ahogy majd látni fogod a képeken és a szövegben – saját szobrain keresztül keresi a kapcsolatot Freud tárgyaival, Freuddal. Az ő munkái talán arra is példát nyújthatnak, hogy mit is lehet kezdeni egy múltból kapott („ki kérte?”) örökséggel, hogyan

lehet azt átalakítani és megőrizni, úgy hogy folyamatosan „hozott anyagból” dolgozva, hozzátéve és átszőve átírható és élő legyen a szöveg.

Az interjú végső fordításában Dorn Kriszta segített, így ez a kettőnk közös ajándéka.

Boldog születésnapot, Kata

* * *

K: „Relative Relations” a címe annak kiállításnak, amelyre éppen most készül, és szeptemberben a Londoni Freud Múzeumban lesz a megnyitója. Miért ezt a címet választotta, és milyen értelemben használja a kiállítás címében a „relatív” kifejezést? Családi ügyekre utal általa és/vagy a relativitásra mint fogalomra? Mindkettőt rendkívül érdekes, főleg ha összekapcsoljuk őket „kapcsolati” kérdésekkel.

J: Azért választottam, mert találónak éreztem. Személy szerint nekem azért tetszik, mert jól megragadható általa az az érzés, hogy „minden relatív” – mármint a newtoni értelemben. Ugyanakkor a dédapámmal való kapcsolatom is egy „relatív kapcsolat”, hiszen sosem láttam. Majdnem mindenki tud róla annyit, mint én – sőt talán még többet is. Bármilyen tárggyal való kapcsolat relatív, és a kiállítás címével erre is utalok. Mindazonáltal szeretem a kettős jelentéseket. A szó „viszony” jelentését, így szexuális konnotációját is szerettem volna érzékeltetni, mint amikor azt mondjuk valakikre, hogy „viszonyt folytatnak”. Ezzel utalok arra a népszerű mítoszra, hogy Freudot (a dédapámat) alapvetően a szex foglalkoztatta.

Mit jelent Önnek az, hogy most a kiállítás kapcsán a Freud Múzeumban dolgozik, dédapja egykori házában, itt készíti szobrai egy részét? Jelent ez bármiféle változást az életében?

Itt lennem most már természetesnek tűnik, de a legelején furcsa volt, kicsit „sors-fordítónak” is éreztem azt, hogy itt kezdek szobrokat készíteni. Ma már másképp nézek a freudi hagyományra, mint mielőtt idejöttem volna, úgy fogalmaznék, külső élményből belső tapasztalattá változott. Ebben az értelemben úgy érzem, csodálatos terápiás hatással volt rám. Az érzés hasonló az áldozáshoz, amikor az ember Istennel, az Apával való egyesülést reméli a hitvallás által, csak én Freuddal, a pszichoanalízis Atyjával keresem mindezt. Bizonyos értelemben ez spirituális élmény, és felszínre hoz sok minden általános „apai” dolgot, beleértve a saját apámmal kapcsolatosakat is.

Ennek a háznak a szellemisége, hangulata, Freud tárgyainak, bútorainak jelenléte hatással van-e az Ön munkáira?

Szeretek Freud utolsó otthonában, ebben a környezetben dolgozni, olyan tárgyak között lenni, amelyek őt is körülvették. Jó látni és érinteni azokat a tárgyakat, amelyeket a dédapám is látott és érintett, mert ez összekapcsol a múlt-

tal, annak valódiságával és a lét folytonosságával. Ebből az élményből biztonságérzetet és a kapcsolódás élményét, a valahova tartozás tudását merítem, mind szakmai, mind személyes értelemben.

Mindez egy nagyobb – és gondolom, sokszor feltett – kérdéshez kapcsolható: Milyen érzés Sigmund Freud dédunokájának és Lucian Freud lányának lenni?

Áldás és átok is egyben. Áldás abban az értelemben, hogy élvezem az életet, és hálás vagyok érte, de a miénk sosem volt, „normális” család, és ma sem az, néha ennek az oka után kutatok a múltamban. Fiatal koromban sosem tudtam igazán dűlőre jutni azzal, hogy Sigmund dédunokája, és Lucian lánya vagyok.

Felfedezett-e valamiféle hasonlóságot, ismétlődést dédapja élete, az apja élete és a sajátja között? Gondolom, egy közös szál lehet az alkotás öröme, a művészet jelenléte az életében.

Igen, ez lehet az egyik hasonlóság, a dédapám elméleti ember volt, és ott alkotott, az apám festő, én pedig szobrász vagyok. Ezen kívül most nyilvánvalónak tűnik számomra, hogy Sigmund megszállott személyiség volt. Mindent végletesen csinált. Rettenetesen keményen és alaposan dolgozott, és megszállottan hitt elgondolásai igazságában. Ez egy átható személyiségvonása. Arra gondolok például, mennyire családközpontú volt, és ugyanakkor szoros kontroll alatt tartotta a családot, sőt még halála után is nagy hatása volt például Ernstre és Lucie-ra. Azt hiszem, ez a vonás az apámban is jelen van, de éppen ellentétesen. Őt egyáltalán nem érdekli a „család” mint olyan. A családi kapcsolatok problémája nekem is nagy kérdés – úgy tűnik, Sigmund kiterjedt famíliáját nagymértékben befolyásolja az apa, vagy a „hiányzó apa” központi figurája. Ez többféle módon megnyilvánulhat: a már-már istenített apák, vagy a jelen nem levő apák formájában, hogy csak kettőt említsek. Ezt nem fedeztem fel azonnal a nagyszüleimben –Ernstben és Lucie-ban –, akikkel gyerekként nagyon szoros kapcsolatom volt. És hogy én most hogy vagyok ezzel, azt hagyjuk... Ezen kívül szerintem, Freud egyértelműen addiktív személyiség is volt. Függett a pipájától és a munkájától. És úgy tűnik, ez a függőség generációkon átívelő, én is függök a munkámtól. Csak azért élek változatos és teljes életet, mert házas vagyok és van két nevelt fiam, különben, Sigmundhoz vagy az apámhoz, Lucianhez hasonlóan, nekem is minden tevékenységem a munkám körül forogna.

A klasszikus pszichoanalízis szavakkal, jelentésekkel, értelmezésekkel dolgozik, Ön pedig alkot, nonverbális módon teremt valamit. A kettő persze ezer szállal kapcsolódik, a művészet és a terápia bizonyos pontokon összeér.

A művészet önmagában egy nyelv, amely nem tudatosan, inkább ösztönszerűen érinti meg az embert. A művészetten keresztül kommunikáció a kommunikáció egy másik formája, amely nagymértékben az érzékekre és az érzékeny-

ségre támaszkodik. Nem szeretem, hogyha a művészetet összekeverik a művészetterápiával, mert eltérő intencióval bírnak.

Freudról köztudott hogy szerette a tárgyakat, szobrokat, különösen a régiségeket, sőt gyakran összekapcsolta az archeológiát és a pszichoanalízist. Amennyire tudom, a mostani kiállítás során Freud tárgyai és a saját szobrai közti kapcsolatokat is kutatja. Mi a kiállítás koncepciója?

Mióta a Freud Múzeumban dolgozom, Freud tárgyai és az én szobraim közötti rezonanciák után kutatok. Keresem a tárgyakon keresztül a véletlen egybeeséseket. Freud nem hitt a véletlenben, és én ezzel a gondolattal a fejemben keresem a hasonlóságot azok között a dolgok között, amiket ő összegyűjtött és azok között, amiket én alkotok. A formát, a témát, az anyagot, és a léptéket figyelem. Persze ezek a szobrászat fogalmai, és tudom, hogy Freudot elsősorban a jelentés és nem a forma érdekelte. A látogató aztán értelmezheti a juxtapozícióból létrejött szintézist.

Mit jelentenek a tárgyak, speciálisan a dédapja tárgyai, szobrai Önnek? Milyen ezekhez a tárgyakhoz való viszonya? A tárgyakon keresztül talán egy új kapcsolat alakul ki Ön és dédapja között?

A tárgyak a szobrászat részei, és engem a szobrászat izgat, ez jelent kihívást számomra. Szeretek az anyagokkal játszani, felfedezni a tulajdonságaikat és lehetőségeiket, és szeretem kiaknázni ezeket a minőségeket, hogy műveket hozzak létre. Freudot tárgyainak történelmi, mitológiai és antropológiai vonatkozásai érdekelték, nem pedig esztétikai minőségük. Sajnálom, hogy Freudot nem érdekelte a forma, mert tárgyai esztétikai szempontból is különlegesek. De nem hiszem, hogy önmagukban nem találta őket szépnek, csak talán nehéz ezt az érzést tudományosan megmagyarázni. Számos tárgya rettenetesen vonz engem, érzem, hogy teljesen tudok hozzájuk kapcsolódni. Ő is élvezettel tekintett tárgyaira, és inspirációt merített belőlük, és számomra ez az a pont, ahol találkozunk.

Munkája során a saját szobrai és Freud tárgyai közti lehetséges kapcsolatokat keresi. Ezek a tárgyak és szobrok így dialógusba kerülnek egymással. Mit gondol, ezáltal alakul valamilyen formában dédapjával való személyes viszonya? Hatással van ez múltjára és történetére?

Igen, mielőtt idejöttem volna tavaly januárban, eléggé elveszettnek éreztem magam a családban. Apám révén az emberek többségénél több testvérem van, úgy tudom, tizenhárom. Bár mindnyájan ismerjük egymást, és volt olyan idő, amikor sokat találkoztunk, de egy ilyen hatalmas és bonyolult családban, mint a miénk, meg kell találnunk saját identitásunkat. Az én családban sok a közéleti személyiség. Nehezen találtam köztük a helyemet. Tudatos erőfeszítéseket kellett tennem, hogy magaménak érezzem az örökséget, és örüljek a

múlttal való kapcsolatnak. Freud házában dolgozni olyan, mintha visszatérnék a családom, és így a magam gyökereihez.

Mi alapján választja ki, és állítja párba a tárgyakat? Kívülállóként azt gondolhatnánk, hogy forma, méret, alak, tapintás, tartalom stb. alapján, talán valamilyen belső érzés, megérezés, „ráismerés”, „felismerés” által...

Azt vettem észre, ahogy Freud gyűjteményét néztem, hogy ő nem volt képes csak egyet gyűjteni valamiből, minden tárgyból legalább kettő van. Anthony Storr Freudról szóló könyvében dualistának nevezi őt. Freud valóban szerette az ellentéteket, és gondolatait kettősségekben és hármasságokban fogalmazta meg, mint például id, egó, stb. Ha közelebbről megvizsgáljuk, azt látjuk, hogy vagy párokat gyűjtött, vagy egy dologból sok párat. 1996 óta dolgozom a régi és az új párba állításának szobrászati lehetőségeivel. Munkám azzal kezdődött, hogy talált tárgyakat állítottam párba a Yorkshire Múzeumból származó ősi leletek darabjaival. Ezt egy egyéni kiállítás követte St. Louisban. Ott kettes, hármas csoportokban állítottam ki a munkáimat, így többletjelentést kaptak az egyedi tárgyak csoportjai. A művek témája a megemlékezés volt. Mindez aze-lőtt történt, hogy elkezdtem volna Freud tárgyaival foglalkozni. Azzal kapcsolatban, hogy hogyan választom ki a párba állítandó tárgyakat Freud sok-sok tárgya közül, azt mondhatom, hogy ismeretlen ösztön irányítja a kiválasztás folyamatát. Körbejárók a múzeumban, nézegetem a tárgyakat, és világosan és ösztönösen felismerem a saját tárgyait Freud néhány tárgyában. Így esik rájuk a választás. Igen, minden, amit említ, szerepet játszik a kiválasztásban: a tartalom, az anyag, más esztétikai megfontolások, a szín, a hangulat.

A párba állítás során a tárgyak reflektálnak egymásra, és dialógusba kerülnek. Sőt, ezeket a tárgyakat aztán különböző fotográfiai technikák segítségével egymásba is olvasztja, ezáltal a kettőből születik egy új, saját identitású harmadik.

A Freud Múzeum-beli kiállítás során a párba állított tárgyak fehér posztamenseken lesznek elhelyezve, szemmagasságban. Nem csak arra gondoltam, hogy a tárgyak szembenézenek egymással, dialógusban legyenek, hanem arra is, hogy a néző felé forduljanak, és így őt is bevonják. Ha lehetőségem van, szívesen használom az interaktivitást mint elvet a művészetemben. Videofilmeket is készítettem a kiállításra, amelyeken a párrá váló tárgyak egymásba olvadnak. Természetesen ebben a momentumban is megjelenik a szexualitás. Freud tárgyainak és az én szobraimnak egymásba olvadó játéka kétdimenziósan áthidalja a múlt és a jelen közti időszakadékat. Saját szobraimnak és Freud tárgyainak ötvözésével a múlt és a jelen közti átjárhatóságot szeretném érzékeltetni, miközben a hasonlóságokat és különbségeket is hangsúlyozom. Nagyszerű hasonlóságokat fedezek fel a párok alakjában, motívumaiban. Középen a két tárgy összetalálkozik, és létrehoznak egy harmadik virtuális tárgyat, amely mindkettőtől különbözik, a valóságban nem létezik, csak kettőjük kombináci-

ójaként. Ez számomra ismeretlen, és ami még inkább lenyűgöző, hogy sok esetben a harmadik tárgy a kettőt ötvöző magasabb szintű esztétikai minőség.

Egyik alkotásának címe: „...Élve vagy halva”. Ezen látható a híres dívány – ez egy ismert fénykép a díványról –, de a díványon éppen Freud ül, kezében szivarral. A szivarozó ülő Freud képe –amely az Ön rajza – összeolvad a dívánnyal, a fényképpel. Ez azért is érdekes, mert idén ünnepeljük Freud születésének 150. évfordulóját, ami persze a pszichoanalízissel szembeni kételyeket, kérdéseket is felveti, végső soron azt, hogy érvényesek-e a pszichoanalízis terápiás és elméleti feltevései, élő vagy halott koncepció-e.

Igen, ez egyrészt egy videoinstalláció, illetve a hozzá készített kép címe is. A cím, „Wanted dead or alive”, utal a híres olasz westernfilmre. A videós változathoz Kathleen Ferrier zenéjét használtam háttérzenének, aki Sigmund Freud mellett nyugszik a Golders Green-i temetőben. Ezzel az alkotással szeretnék Freud 150. születésnapján, tisztelni. Ez a kép sok mindenre utal, például a freudi teóriára és az annak érvényességével kapcsolatos kételyekre is. Arra is utal, hogy Freud talán halálában élőbb, mint életében volt, ikonná vált. Furcsamód szinte mindenki felismeri Freud arcát, olyan gyakran látható. Végül a híres díványon dohányzó Freud képével azt is szeretném érzékeltetni, hogy ő nem volt saját maga jó terapeutája, hiszen a dohányzás okozta betegségben halt meg, és talán egész életében az addikció problémájával küzdött, és saját magát nem tudta megmenteni.

A kiállítás része lesz egy installáció: egy sarokban négy szobor lesz kiállítva. Egyrészt a Freud gyűjteményéből kiválasztott két görög fejszobor Ön által elkészített megnagyobbított mása, másrészt két ma is élő ember arcáról készített szobor lesz a kiállítás része.

Az installáció címe: „Allora-körök és ciklusok”. Allora olaszul azt jelenti, „hát akkor, nahát, szóval”. Akkor használjuk, ha be akarunk fejezni egy hosszú történetet, át szeretnénk hidalni az idő szakadékát. Michaelt [Michael Molnar] és Ritát, a Freud Múzeum igazgatóját és feleséget választottam modellül, mivel velük a Freud Múzeumbeli munkám során naponta találkozom. A jelent reprezentálják nekem és valahogy a dédapámmal való kapcsolatot is. A róluk készült szobrok hátára vésem majd a „most” szót. A felnagyított antik szobrok hátára az „akkor” szót vésem majd. Úgy helyezem el a szobrokat, hogy folyamatosan lehessen az „akkor” és „most” kifejezéseket olvasni, mivel a terem sarkaiba tükröket helyezek. A posztamensekre helyezett négy fej így egy negyed kört hoz létre, a tükörben azonban teljes körnek látszanak majd. A tükör tükörképként jeleníti meg a szobrokat, a tárgyak háromdimenziósból két-dimenzióssá válnak. A néző szintén bevonódik a térbe, mivel az ő képmása is megjelenik a tükörben, ezzel is jelezve, hogy jelenben és a múltban mindannyian kapcsolatban állunk, minthogy ez is egy „relative relation”.